

ВИКОРИСТАННЯ ФІТОТЕРАПІЇ В УРОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Г.В. Бачурін

Запорізький державний медичний університет МОЗ України

Вступ. Ера антибіотикотерапії привела до того, що з'явилося багато мікроорганізмів, котрі набули стійкість до антимікробних препаратів. Зростання їх вірулентності на тлі зниженого імунітету викликано антибіотиками. У той самий час імунодефіцит сприяє як розвитку запального процесу, так і «підштовхує» на запалення інші патогенетичні фактори в організмі. Враховуючи це, все більше лікарів звертають увагу у бік фітотерапії. Не можна говорити, що це абсолютно нова ера в лікуванні хворих. Її вік налічує тисячоліття [2, 3, 4, 5, 6].

Перші лікувальні прийоми і цілющі засоби для надання допомоги урологічним хворим були підказані людям самою природою, і вирішальну роль у лікуванні урологічних захворювань грав колективний досвід. Свої знання та навички з надання допомоги урологічним хворим люди передавали з роду в рід.

Уже у стародавніх поселенців території нашої країни (скіфів) відзначався порівняно високий розвиток медичних навичок. Поряд з народною медициною у скіфів починається розвиватися і професійна медицина, про що свідчать археологічні знахідки та повідомлення грецьких істориків і лікарів. Так, великий мислитель і лікар Стародавньої Греції Гіппократ (460–377 р. до н. е.) відвідав узбережжя Чорного моря, докладно познайомився з медициною скіфів, які проживали на північних берегах Чорного моря. У Скіфії для лікування багатьох захворювань, у тому числі і урологічних застосовувалися різні трави, а також засоби тваринного походження. Широкого поширення набув корінь ревеня, що застосовували при затримці сечі. З'являються перші письмена, де описується сечокам'яна хвороба.

Тоді ж застосовувалися і ліки народної медицини. Деякі засоби були запропоновані для розчинення каменів (корінь капусти, овече топлене сало, змішане з горіховою олією та цукром, цапина кров з вином, часник, настоящий на білому вині та інші). Ефекту від «каменедробильних» засобів не було.

Досить своєрідний був «метод» вироблення умовного рефлексу при лікуванні нічного

нетримання сечі. Полягав він у наступному: хворому на ніч на бік прив'язували щітку з колючок, вночі повернувшись на бік, хворий прокидався від болю і здійснював акт сечовипускання. Після кількох таких «сеансів» хворий вже прокидався і без щітки, варто було йому тільки повернутися на бік.

Мета дослідження: познайомити широкий загал із застосуванням фітотерапії в урології, її ефективністю при лікуванні піелонефріту, циститу. Одночасно попередити про її шкідливість при відсутності системи, перевищення дозування тощо.

На сьогодні зовсім по-іншому люди ставляться до фітотерапії [9; 10; 11]. Близько двадцяти п'яти років тому фітотерапія прийняла на себе тягар альтернативи класичного лікування урологічних хворих. Особливо це помічено в Європі, США та Азії. Слід зазначити, що фітотерапія поширюється більш ніж у 50% країн світу. Цікавий той факт, що у США доросле населення витрачає на рослинні препарати, котрі використовуються протягом року, близько п'яти мільярдів доларів щорічно. Досить часто рослинні препарати почали використовувати у вигляді монотерапії, але переважно у комплексі з іншими препаратами (антибіотиками, дезінтоксикаційною терапією тощо).

Застерігаємо, що рослинні препарати не можна використовувати аби як, без перевірки та без обережності. Перед тим, як почати застосовувати рослинні препарати, слід проконсультуватися з лікарем (фармацевтом) – фітотерапевтом. Чітко дотримуватися виконання його рекомендацій.

Так, наприклад, міняті трави не рідше, ніж через 3–4 тижні від початку лікування. Слід дотримуватися дозувань, які вказані лікарем. Необхідно враховувати наявність супутніх захворювань, вік хворих. Із лікарем-фітотерапевтом треба проконсультуватися по проблемі сумісництва трав з лікарськими препаратами, які отримує (або буде отримувати) хворий. Наприклад, женьшень не можна вживати з кавою. Такі препарати, як антибіотики тетрациклінового ряду та сульфаніламіди – не можна вживати зі звіробоєм.

Слід зазначити, що такі трави, як полинь, чистотіл, звіробій, чемериця, папороть, яловець та інші треба застосовувати досить обережно. Якщо дотримуватися необхідних правил, то використання рослинних препаратів буде не тільки корисним, але й дуже ефективним при лікуванні урологічних захворювань (зокрема, таких як піелонефрит, цистит).

Що стосується піелонефриту, то він за даними різних авторів складає близько 14% від усіх захворювань нирок [1, 8, 12]. Відомо, що піелонефрит – це запалення слизової оболонки миски та паренхіми з локалізацією вогнища в інтерстиціальній тканині нирки. Для цього повинно бути два фактори – інфекційний агент та порушення пасажу сечі (наявність каменя, структура піелоуретрального сегмента, сечоводу тощо). Збудники піелонефриту самі різноманітні (кишкова паличка, синьогнійна паличка, ентеробактер та інші). При цьому температура тіла підвищується до 39–40 °C, лихоманка, біль у відповідній поперековій зоні. Виникають значні зміни з боку сечі (піурія), крові (лейкоцитоз). Загальна слабкість, спрага, нудота. У таких випадках, як правило, призначаються антибіотики (цілеспрямовано) дезінтоксикаційні, десенсибілізуючі засоби тощо. З метою закріплення ефекту в комплексі загально призначеної терапії слід назначати, на наш погляд, один із рекомендованих фітозборів [7]:

Збір № 268

Трава звіробою звичайного	15,0
Трава собачої кропиви п'ятилопатевої	15,0
Трава споришу звичайного	15,0
Листки м'яти перцевої	15,0
3 ст. л. збору залити 0,8 л окропу, настояти 60 хв., процідити. Вживати по 0,5 склянки 3 рази на день.	

Збір № 269

Трава фіалки триколірної	25,0
Трава собачої кропиви звичайної	25,0
Трава звіробою звичайного	25,0
Трава хвоща польового	25,0
2 ст. л. збору залити 200 мл окропу, прокип'ятити на водяномуogrівнику 30 хв., настояти 10 хв., процідити. Вживати по 1/4 склянки 4 рази на день.	

Збір № 270

Трава фіалки триколірної	15,0
Трава собачої кропиви звичайної	15,0
Трава звіробою звичайного	15,0
Трава хвоща польового	15,0

Плоди шипшини травневої 15,0

1 ст. л. збору залити 200 мл окропу, прокип'ятити 10 хв., настояти 10 хв., процідити. Вживати по 1/4 склянки 4 рази на день.

Збір № 271

Пелюстки дивини лікарської 10,0

Листки бруслиці звичайної 50,0

Квітки нагідок лікарських 20,0

Листки кропиви дводомної 20,0

Трава фіалки триколірної 30,0

2 ст. л. суміші настояти з 2 склянками окропу. Вживати по 0,5 склянки 3 рази на добу при слаболужній реакції сечі (при піелонефриті у вагітних, інколи з набряками і судомою).

Збір № 273

Бруньки тополі чорної 15,0

Кора верби білої 10,0

Листки чорниці звичайної 10,0

Листки малини звичайної 20,0

Корені алтеї лікарської 20,0

Кореневища пирію повзучого 25,0

Трава собачої кропиви серцевої 20,0

Листки рути запашної 25,0

1 ст. л. суміші прокип'ятити з 1 склянкою води. Вживати по 1 ст. л. 3–4 рази на добу після їжі (дія сечогінна, протизапальна, седативна, антисептична і гіпотензивна).

Після зникнення суб'єктивних ознак іントоксикації, призначають такі суміші:

Збір № 275

Трава собачої кропиви серцевої 25,0

Трава звіробою звичайного 10,0

Корені живокосту лікарського 10,0

Трава споришу звичайного 25,0

Квітки пижма звичайного 20,0

1 ст. л. суміші прокип'ятити з 1 склянкою води 10–15 хв. Вживати по 0,5 склянки 2 рази на добу після їжі. Тривалість курсу 4–5 тижнів, перерва – 2 тижні. Вживати до настання стійкої ремісії.

Збір № 281

Трава собачої кропиви серцевої 10,0

Трава звіробою звичайного 10,0

Трава фіалки триколірної 10,0

Трава хвоща польового 10,0

1 ст. л. суміші залити 1 склянкою окропу, прокип'ятити на водяномуogrівнику 10 хв., настояти 30 хв., процідити. Вживати теплим по 2–3 склянки на день (хронічний піелонефрит).

Збір № 307

Трава чистотілу великого	20,0
Трава хвоща польового	10,0
Листки берези білої	10,0
Корені вовчуга польового	10,0

1 ст. л. збору на склянку окропу; настояти 1 год. Вживати по 1 десертній ложці 3–4 рази на день за 15 хв. до їжі і перед сном протягом двох тижнів.

Якщо не вдавалося повністю вилікуватись від гострого піелонефриту, або недостатньо уважно хворий поставився до свого лікування, гострий піелонефрит переходить у стадію хронічного піелонефриту. Відомо, що хронічний піелонефрит протягом багатьох років супроводжується, субфебрильною температурою (37,3–37,5 °C), стійкою піурією. З часом виникають ознаки хронічної ниркової недостатності: підвищення рівня креатиніну та сечовини у крові, гіпоізостенурія. Постійний запальний процес у нирці призводить до утворення рубців у паренхімі нирки – остання зменшується, «зморщується». Лікування триває та малоектичне. У цих випадках фітозбори відіграють досить значну роль у процесі лікування та підтримки загального стану хворого. Тут слід назначати фітозбори [7]:

Збір № 280

Трава кропиви дводомної	25,0
Трава звіробою звичайного	25,0
Корені живокосту лікарського	25,0
Трава споришу звичайного	25,0
Квітки пижма звичайного	20,0

1 ст. л. суміші прокип'ятити з 1 склянкою води 10–15 хв. Вживати по 0,5 склянки 2 рази на добу після їжі при хронічному піелонефриті в період ремісії.

Збір № 281

Трава собачої кропиви серцевої	10,0
Трава звіробою звичайного	10,0
Трава фіалки триколірної	10,0
Трава хвоща польового	10,0

1 ст. л. суміші залити 1 склянкою окропу, прокип'ятити на водяному огрівнику 10 хв., настояти 30 хв., процідити. Вжити теплим по 2–3 склянки на день (хронічний піелонефрит).

Збір № 285

Трава фіалки триколірної	10,0
Трава звіробою звичайного	10,0
Корені живокосту лікарського	20,0
Квітки бузини чорної	5,0
Трава золотушника звичайного	5,0

2 ст. л. суміші прокип'ятити з 2 склянками води 10 хв., настояти, процідити. Випити протягом доби. Курс по 4–5 тижнів проводити 2 рази на рік при латентній формі хвороби. Суміші треба періодично міняти.

Збір № 286

Листки берези білої	20,0
Листки суниці лісової	20,0
Листки кропиви дводомної	20,0
Листки ожини сизої	10,0
Насіння льону звичайного	до 100,0

1 ст. л. суміші прокип'ятити з 1 склянкою води 10 хв. Вживати по 1–3 склянки на добу (завдяки сечогінній, метаболічній дії сприяє регенерації пошкодженої оболонки канальців).

Збір № 296

Кореневища лепехи звичайної	10,0
Квітки бузини чорної	20,0
Трава звіробою звичайного	25,0
Трава меліси лікарської	10,0
Насіння льону звичайного	15,0
Листки ниркового чаю	15,0
Трава спориша звичайного	25,0
Листки мучниці звичайної	25,0
Плоди фенхелю звичайного	10,0

3 ст. л. суміші залити 0,5 л окропу, настояти 6 годин. Вжити за 3 прийоми за 30 хв. до їжі (хронічний піелонефрит).

Збір № 299

Трава звіробою звичайного	15,0
Бруньки берези білої	10,0
Насіння льону звичайного	15,0
Пагони туї західної	20,0
Листки м'яти перцевої	10,0
Трава материнки звичайної	35,0
Трава петрушки кучерявої	25,0
Кореневища холодку лікарського	10,0
Трава спориша звичайного	25,0
Листки евкаліпту кулястого	5,0

3 ст. л. суміші залити 0,5 л окропу, настояти 6 годин. Вжити за 3 прийоми за 30 хв. до їжі (хронічний піелонефрит).

Запальні процеси сечового міхура (цистити) виникають у своїй більшості від інфекції. Значно менше цистити виникають від маніпуляційних процедур, введення ліків або хімічної речовини в порожнину сечового міхура.

Попадання інфекції в порожнину сечового міхура недостатньо, щоб виник запальний процес. Треба мати підготовлений «ґрунт» з боку організму. Тобто останній повинен бути знеси-

леним іншими захворюваннями – цукровий діабет, хронічними захворюваннями з боку легенів, шлунково-кишкового тракту тощо. У чоловіків причиною можуть бути навіть захворювання з боку простати (простатит, доброкісна гіперплазія передміхурової залози).

У жінок гострий (так і хронічний) цистит зустрічається значно частіше в порівнянні з чоловіками. Це пояснюється особливостями анатомічної будови, та відповідного туалету піхви та прямої кишкі. Досить часто жінки перестають лікуватися, як тільки дизуричні розлади зникають, у середньому через 1–2 доби від початку лікування, чим сприяють тому, що не доліковують гострий цистит і він переходить у хронічну стадію. Саме через це комплексне лікування повинно бути всеосяжним та не менше 7–10 днів.

У цих випадках теж дуже корисна фітотерапія. На наш погляд, найбільш корисні такі фітозбори [7]:

Збір № 4

Корені вероніки лікарської	15,0
Трава хвоща польового	30,0
Листки шавлії лікарської	15,0
Листки мучниці звичайної	15,0
1 ст. л. суміші настояти 6 год. зі склянкою холодної води, прокип'ятити 5–10 хв., процідити. Вжити ковтками протягом дня.	

Збір № 6

Трава чистотілу великого	10,0
Листки мучниці звичайної	30,0
Плоди петрушки посівної	20,0
1 ст. л. суміші настояти 6 год. зі склянкою холодної води, прокип'ятити 7–10 хв., процідити. Вжити ковтками протягом дня. Діє при лужній реакції сечі.	

Збір № 10

Плоди ялівцю звичайного	20,0
Трава хвоща польового	15,0
Листки мучниці звичайної	30,0
Лушпиння плодів квасолі звичайної	15,0
4 ст. л. суміші прокип'ятити 7–10 хв. з 1 л води, настояти 10 хв., процідити. Вжити протягом дня.	

Збір № 14

Листки подорожника великого	20,0
Кореневища перстачу стоячого	15,0
Трава хвоща польового	15,0
1 ст. л. суміші прокип'ятити 7–10 хв., з 2 склянками води, процідити. Вживати по склянці теплим у другій половині дня.	

Збір № 17

Стовпчики з приймочками кукурудзи	10,0
Трава грижниці голої	10,0
Листки мучниці звичайної	15,0
Бруньки берези бородавчастої	15,0
Трава хвоща польового	5,0
Корені бузини трав'янистої	15,0
Квітки волошки синьої	10,0

4 ст. л. суміші заварити як чай з 1 л окропу, настояти 10–12 год. у тепломі місці, процідити. Вжити за 5 прийомів протягом дня.

Збір № 19

Квітки бузини чорної	20,0
Листки брусниці звичайної	20,0
Трава звіробою звичайного	20,0
Квітки ромашки лікарської	20,0
Бруньки тополі чорної	20,0

1 ст. л. суміші прокип'ятити 30 хв. із 3 склянками води, процідити. Вживати по 100 мл 4–6 разів на день 10–12 днів (при гостром циститі).

Збір № 20

Квітки ромашки лікарської	20,0
Бруньки тополі чорної	20,0
Листки м'яти перцевої	15,0
1 ст. л. суміші настояти протягом 3–4 год. зі склянкою окропу, процідити. Вживати по 100 мл 4–5 разів на день перед їжею (при гостром циститі).	

Збір № 22

Трава звіробою звичайного	15,0
Трава хвоща польового	15,0
Листки берези бородавчастої	20,0
Листки кропиви дводомної	20,0
2 ст. л. суміші настояти із 3 склянками окропу. Вживати по 0,5 склянки 4–5 разів на день після їжі (при хронічному циститі з лужною реакцією сечі).	

Усі фітозбори представлені за рекомендаціями та використовуються за консультацією доцента Ю. І. Корнієвського.

Висновки

Фітотерапія все ширше та ефективніше застосовується в офіційній медичній практиці. Особливо вона корисна при лікуванні запальних процесів в урологічних хворих (піелонефрит, цистит). Слід її застосовувати в комплексному лікуванні з урахуванням відповідних правил, пов'язаних з дозуванням, строками застосування, з урахуванням наявності супутніх захворювань та віку хворих.

Список літератури

1. Аполихин О.А. Состояние урологической заболеваемости в Российской Федерации по данным официальной статистики / О.А. Аполихин // Урология. – 2008. – № 3. – С. 3–9.
2. Гулько Р.М. Словник лікарських рослин світової медицини / Р.М. Гулько // Львів: Ліга–Прес, 2005. – 506 с.
3. Кобзар А.Я. Фармакогнозія в медицині / А.Я. Кобзар. – Київ: Медицина, 2007. – 543 с.
4. Лекарственные растения мировой флоры / Н. В. Попова, В.И. Литвиненко. – Харьков: СПДФЛ, 2008 . – 510 с.
5. Лікарські рослини Тернопільщини / С. М. Марчишин, Н. О. Сушко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 312 с.
6. Панченко С.В. Использование валерианы при инсомнии / С.В. Панченко, В.Г. Корниевская, Ю.И. Корниевский, Н.С. Фурса // Материалы VII международной научно-практической конференции «Europejska nauka XXI wieku – 2012». – V. 17. – Przemysl: Medycyna Nauk biologicznych, 2012. – С. 59–65.
7. Фітотерапія в урології. Навчальний посібник / Ю.М. Колесник, Г.В. Бачурін, А.Г. Сербін, Ю.І. Корнієвський. – Запоріжжя, 2014. – 335 с.
8. Черненко В.В., Черненко Д.В., Клюс А.Л. Клінічна ефективність комбінованої терапії хворих сечокам'яною хворобою з використанням біологічно активної добавки «Проліт» / В.В. Черненко, Д.В. Черненко, А.Л. Клюс // Урологія. – 2011. – № 1. – С. 27–33.
9. DeSmetHAGM. Herbal Remedies // New Engl. J. Med. – 2002. – V. 347. – P. 2046–2056.
10. European Pharmacopoeia. – Strasbourg: Couneil of Europe, 1995. – 587 p.
11. Herbal Medicinal / J. Barues, L. Anderson, D. Phillipson // Pharmaceutical Press. – 2007. – P. 721.
12. Lec C., Ugarte R., Best S. Effect of therapy on stone recurrence and residual fragments after shockwave lithotripsy / C. Lec, R. Ugarte, S. Best // Endorol. – 2007. – V. 21, N 5. – P. 3–490.

Реферат

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФИТОТЕРАПИИ В УРОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Г. В. Бачурин

Фитотерапия известна еще с древних времен. Ее примитивное применение отражено в письменах древних ученых. Опыт ее использования передавался из поколения в поколение. В настоящее время фитотерапия есть альтернативой признанному стандартному лечению. Она может использоваться как монотерапия, но более эффективна при комплексном лечении некоторых воспалительных процессов органов мочевой системы (пиелонефрит, цистит). Большое многогравье в Украине позволяет создавать множество различных сочетаний растений для более успешного лечения указанной патологии. В то же время назначать фитотерапию следует только после консультации с терапевтом (или фармакологом, фитотерапевтом). Следует при этом соблюдать правила, связанные с чередованием различных фитосборов (не использовать один фитосбор 3–4 недели подряд), учитывать возраст больного, наличие сопутствующей патологии у него. Кроме того, передозировка количеством

Summary

THE USE OF HERBAL MEDICINE IN UROLOGICAL PRACTICE

G.V. Bachurin

Herbal medicine known since ancient times. Its use is reflected in the primitive writings of ancient scientists. Experience of its application was transmitted from generation to generation. Now there is an alternative herbal medicine recognized standard treatment. It can be used as monotherapy, but more effective in complex treatment of certain inflammatory processes of urinary tract infections (cystitis, pyelonephritis). The great amount of herbs in Ukraine allows to create many different combinations of plants for more successful treatment of this pathology. In the same time administration of herbal medicine should be only after consultation with the therapist (on pharmacologist, phytotherapist). It should comply with the rules associated with the alternation of different herbs combinations (do not use one phytogathering 3–4 weeks in a row), to take into account the patient's age, presence of comorbidity. In addition, the number of plants overdose may end tragically. Some plants are not compatible with food products.

растений может окончиться трагически. Некоторые растения не совместимы с пищевыми продуктами.

Ключевые слова: фитотерапия, фитосбор, пиелонефрит, цистит.

Key words: phytotherapy, phytogathering, pyelonephritis, cystitis.

Адреса для листування

Бачурін Георгій Вікторович
69005, м. Запоріжжя, Головна пошта, а/с 632